

Floraväxteri i sommar

TEXT: SOFIA LUND

I år har vi valt ut fyra arter att ha lite extra fokus på i floraväxteriet – lungrot, hjärtstilla, kattmynta och vit kattost. Alla trivs på näringsrik mark i människans närhet.

Tidigare har de här arterna främst hittats i gårdsmiljö men det är en miljö som har förändrats mycket. Idag är gårdsplaner ofta hårdgjorda och välstädade och gödsel hanteras i slutna brunnar utan läckage. Frågan är hur mycket som finns kvar av växterna och i vilka miljöer de växer idag. Det finns ju många andra platser i det moderna kulturlandskapet där de skulle kunna trivas. Gör gärna en insats och floraväkt dessa arter i sommar så att vi får ett mer aktuellt kunskapsunderlag om deras utbredning och status.

Lungrot *Blitum bonus-henricus*

Lungrot är en kraftig, flerårig mälla som kan bli meterhög. Med sina stora, brett triangulära blad är den lätt att känna igen. Bladen har en pilliknande bas och nästan helbräddad kant. Blommorna är små och sitter i täta klasar i toppen av stjälken.

Under tidig medeltid odlade man lungrot som grönsak, djurfoder och för medicinskt bruk. Det kan vara en anledning till att den ofta växer i gamla kulturmarker. Lungrot trivs på näringsrik mark och har gynnats av äldre tiders gödselhantering. Idag hittar man den vid gårdsmiljöer, vägkanter, åkerrenar och ibland även i betesmarker. Men näringsrika miljöer finns även på annat håll, till exempel i städer och intill kyrkor.

Lungrot växer framför allt i södra delen av landet – från Skåne till Gästrikland, men är vanligare i de östra delarna av landet. Enstaka växtplatser finns enligt Artportalen i Hälsingland, Dalarna och Ångermanland. Lungrot är rödlistad i kategorin sårbar (VU). Eftersom det är en flerårig art kan den floraväktas under större delen av växtsäsongen – från försommar till tidig höst.

Hjärtstilla *Leonurus cardiaca*

Hjärtstilla är en upp till 1,5 meter hög, kransblommig växt. Den är flerårig och kan bli kraftigt förgrenad om den växer i näringsrik jord. Bladen är ojämnt handflikiga och sitter parvist motsatta på stjälken. Blommorna sitter i täta kransar i skottets övre del. Blomman är tvåläppig och ungefär tio millimeter lång. Underläppen är liten, böjd och violett. Överläppen är rosa med insidan mönstrad av violetta fläckar, och utsidan vitullig. Blomningen börjar i juli och fortsätter en bit fram på hösten. Arten kan därför floraväktas från högsommar och en bit in på hösten.

Hjärtstilla odlades under medeltiden som medicinalväxt i klosterträdgårdarna. Därifrån spred den sig till gårdsmiljöer, där den gärna växer intill hönsgårdar, ladugårdar och uthus. Idag hittas

arten vid kyrkor, klosterruiner, på kulturmark och i gårdsmiljöer. Hjärtstilla behöver näringsrik mark i öppna lägen och klarar konkurrens dåligt. Arten verkar kräva den extra omvårdnad den fick

FOTO: LIAM SEBESTYEN

Lungrot växande vid en gammal lada.

FOTO: LEON AXELSSON WIDÉN

Hjärtstilla odlades under medeltiden i klosterträdgårdarna.

den som odlad och är dåligt anpassad till vårt kalla vinterklimat. På egen hand klarar den sig bäst i kustnära trakter där vintrarna är mildare.

Hjärtstilla förekommer främst i södra delen av landet – från Skåne till Gästrikland. Enstaka växtplatser finns enligt Artportalen i Hälsingland, Dalarna, Ångermanland och Norrbotten.

Det finns två underarter av hjärtstilla – äkta hjärtstilla subsp. *cardiaca* och ullig hjärtstilla subsp. *villosus*. Ullig hjärtstilla har tätt med millimeterlånga hår på stjälk och i blomställning, medan äkta hjärtstilla har en kal eller hårig stjälk, men då med 0,2–0,5 millimeter långa hår. Äkta hjärtstilla är rödlistad i kategorin sårbar (VU). Ullig hjärtstilla är en sentida inkomling och därför inte rödlistad. När du floraväktar hjärtstilla bör du därför kontrollera vilken underart det är du har framför dig och göra en notering om det.

Kattmynta *Nepeta cataria*

Kattmynta är en flerårig, kransblommig ört med styvt upprätta, upp till meterhöga skott. Bladen är skaftade med hjärtlik bas och grovt sågad kant. De sitter parvist motsatta på stjälken. Blommorna är samlade i kransar som i skott- och grenspetsar bildar sammanhängande blomställningar. Fodret är bägarlikt och tätt hårigt. Kronan är tvåläppig, vit med rosa fläckar och sju till tio millimeter lång. Arten blommar från juli till september, och floraväktas därför helst under denna tid.

Kattmynta växer på blottad, näringsrik mark i soliga lägen. Det kan vara gårdsmiljöer, vid hönsbush, på ladugårdsplaner och i trädgårdsland. I dag hittas arten främst på ruderalmark som avfallsanläggningar och jordhögar med trädgårdsavfall. Ibland hittas den vid äldre byggnader, såsom ödetorp och gamla slott, samt vid gamla grustäckter och i vägar.

Kattmynta kom troligen till Sverige med munkar under medeltiden och har odlats som medicinalväxt. Arten förekommer främst i södra delen av landet – från Skåne till Uppland. Enstaka växtplatser finns enligt Artportalen i Gästrikland, Hälsingland, Dalarna och Norrbotten. Arten har dålig spridningsförmåga, har frön med kort livslängd och låg grobarhet samt är konkurrensskygg och inte riktigt anpassad till vårt klimat, vilket gör att den har svårt att klara sig. Kattmynta är fridlyst och rödlistad i kategorin starkt hotad (EN).

Vit kattost *Malva pusilla*

Vit kattost är en ört med nedliggande skott och hela, rundade blad. De små blommorna sitter i samlingar i bladvecken. Kronbladen är rent vita, ungefär fem millimeter långa och endast något längre än fodret. Frukten utgörs av en hjulformig samling rynkiga delfrukt. För att skilja vit kattost från den snarlika arten skär kattost behöver man titta på blommor och frukter. Skär kattost har blekt rosa blommor med kronblad som är ungefär tio millimeter långa och delfrukt som är släta och håriga.

Vit kattost är en ettårig ört med vårgroende frön. Blommorna utvecklas successivt, från juni till sent in på hösten. Arten floraväktas därför med fördel ganska sent på sommaren eller under hösten.

Vit kattost växer i olika kulturpåverkade miljöer. Den trivs på öppna, näringsrika platser med mullrik eller lerhaltig jord, är trampgynnad och konkurrenssvag. Lämpliga miljöer fanns förr runt gödselstackar, på vedbackar och ladugårdsplaner där höns och kor gick ute och gödseln förvarades öppet. Fram till mitten av 1800-talet var den också tämligen vanlig i stadsmiljö. Idag får

Kattmynta odlades förr som medicinalväxt.

Kattost växte förr gärna runt gödselstackar.

man leta på andra näringsrika platser. Den kan växa i trädgårdsland, rabatter, gräsmattor, grusgångar och komposter. Ibland förekommer den i åkrar, framför allt där man odlar sockerbeter. I Bohuslän växer den även på fågelgödslade öar.

Vit kattost finns främst i södra delen av landet – från Skåne till Uppland. Enstaka växtplatser finns enligt Artportalen i Gästrikland, Hälsingland, Dalarna och den nordligaste i Umeå. Vit kattost är rödlistad i kategorin sårbar (VU).